

سایکۆلۆژیای به‌هره‌داری و سه‌رکه‌وتن

سیکولوجية الموهبة والتفوق

Psychology of Gifted and Talent

خویندنی بالآ – دکتۆرا: به‌شی په‌روه‌رده‌ی تاییه‌ت: پ‌سپۆرانی (به‌هره‌داران و سه‌رکه‌وتوان)

1 به‌شی

مامۆستای باب‌ه‌ت: پ. ی. د. آراز حکیم رضا

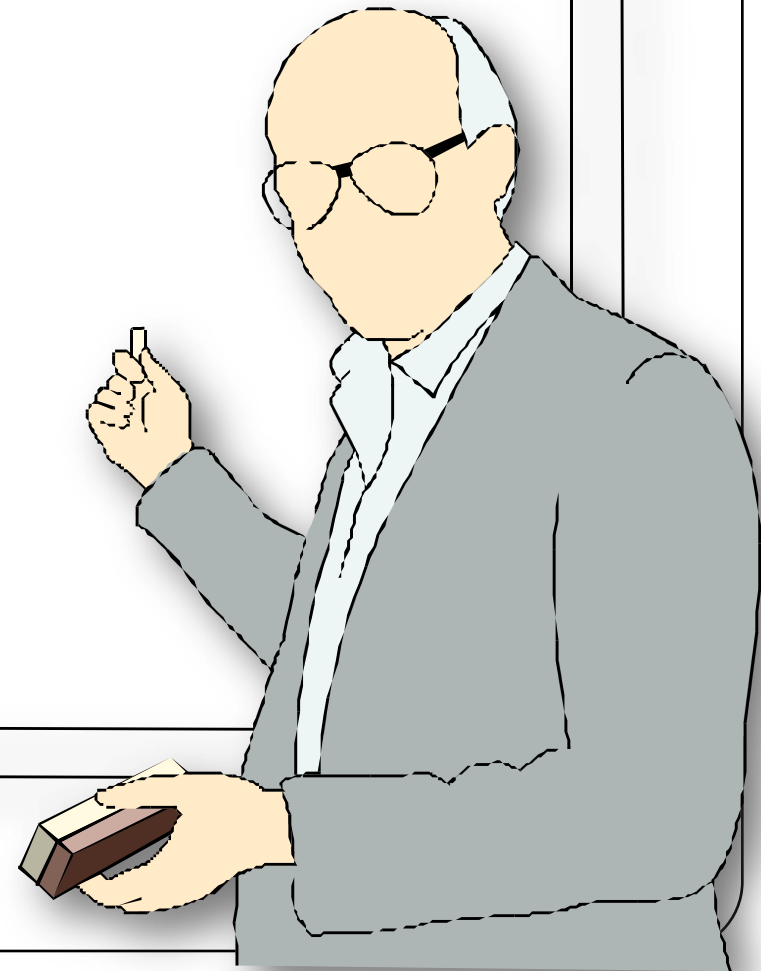
به‌شٹی په‌که‌م:

چه‌مکی به‌هره‌داران

و سه‌رکه‌وتووان و

شیوازی

په‌روه‌رده‌پان

ناماده‌کردنی: پ. ی. د. آراز حکیم رضا

ئامانجه كاني ئهم به شه چين؟

CAREER

Success

Planning

Goal

Vision

araz.radha@su.edu.krd

گرنگی پیناسه کردنی به هرهداری:

○ پیناسه ی وردی به هرهداری نوینه رایه تی ئەو بنه مایه دهکات که بهرنامه ی پهروه رده یی بۆ قوتایانی به هرهدار له قوناغه جیاوازه کانی خویندنی له سهری بنیات دهنریت. ئەو توانا تاییه تانه ی له پیناسه که دا هاتوو، ئەو جوهره پیه رانه دیاری ده کهن که به کارده هیئرین بۆ هه لئزاردنی قوتایان بۆ پروگرامیکی تاییه ت به به هرهداران، ههروه ها دیاری کردنی ئەو خزمه تگوزارییه پهروه رده ییانه ی که ده بیته پیشکەش بهو قوتایانه بکریت. وه هه لئزاردنی ئەو توانایانه ی که پیوسته له پیناسه ی به هرهداریدا جیگیر بکرین، نوینه رایه تی ئەرکیکی زۆر گرنگ دهکات بۆ پهروه رده کاران که ده بیته دیاری بکهن کام له قوتایان ده توانریت وهک به هرهدار پۆل بهندی بکریت، ههروه ها پیوسته چی خزمه تگوزارییه کی پهروه رده ییان پیشکەش بکریت.

○ هەر بۆیه ئەو پەروەردەکارانەى که بەرپرسیارن له دروستکردنی بەرنامەى تاییەت بە قوتابییە بەهرەدارەکان، رۆوبەرۆوی چەندین ئەرک دەبنەووە کاتیک پێویستە مانای بەهرەدار پێناسە بکەن، و چۆن دەتوانرێت ئەو قوتابییانە بناسرێنەووە و دەستنیشان بکەین، و قوتابخانەکان چ خزمەتگوزارییەکیان پێشکەش بکەن.

○ له خوارەووە چەند پێشنیاریک دەخەینەرۆو که نوێنەرایەتی بەلگەى بەسوود دەکەن بۆ یارمەتیدانینان له بریاردانى پەيوەندیدار بە بەهرەداران، یان وەلامدانەووەى ئەو پرسیارانەى که کرابوون:

1. چەمکی بەهرە تەنھا له توانای زهنی بالادا سنوردارناکریت، جگە لهووە داهینان و توانای ئاشکرا له هەندیک بواری ئەکادیمی، و توانای هونەری و جەستەپیش لهخۆ دەگریت.

2. پێویستە پرۆگرامی قوتابیانی بەهرەدار لەسەر ئەو شیوازە بنیات بنریت که سیستەمی قوتابخانە پێناسەى بەهرە بە شیوہیەکی رێکارانە دەکات، واتە پێناسە که دەیت نوێنەرایەتی ئەو بنەمایە بکات که له روانگەیهووە بریاری پەيوەندیدار بە بەهرە دەدریت، بە تاییەتی رێکارەکانی ناسینەووە یان دۆزینەووەی کەسانی بەهرەدار.

3. پیناسه‌کانی به‌هره کاریگه‌ری زۆر هۆکاری کۆمه‌لایه‌تی، سیاسی، ئابوری و لایه‌نه کولتوورییه‌کانی ژینگه‌ی مرۆی ده‌ورو به‌ری قوتابیه به‌هره‌داره‌کانی له‌سه‌ره.

4. به‌هره له ئیو هه‌موو نه‌ژاد و نه‌ته‌وه جیاوازه‌کاندا بوونی هه‌یه، و ته‌نها له گروپیکی مرۆی دیاریکراودا سنوردار نییه، هه‌روه‌ها له ئیو مینه‌کاندا بوونی هه‌یه و تایه‌ت نییه به پیاوان، هه‌روک له ئیو کهسانی خاوه‌ن پیدایه‌ستی جه‌سته‌پیش بوونی هه‌یه و ته‌نها بۆ کهسانی ته‌ندروست سنوردار نییه.

○ پسپورانی بواری پهروه‌ده و دهرووناسی تا راده‌یه‌کی زور جیاواز بوون له تیروانینیان سه‌بارت به چه‌مکی بههره **Giftedness** و قوتابیه بههره‌داره‌کان **Gifted Students** له لایه‌ک، و چه‌مکی سه‌رکه‌وتوو **Talent** و قوتابیه سه‌رکه‌وتوو‌ه‌کان **Talent Students** له لایه‌کی تر، له‌به‌ر چند هوکاریک که گرنگترینیان، **یه‌که‌م**: جیاوازی پاشخانی کولتووری و زانستیان، و **دووهم**: پیشکه‌وتنه سه‌رسوره‌ینه‌ره‌کانی بواره‌کانی پهروه‌ده و دهرووناسی، و **سییه‌م**: گورانکاری کومه‌لایه‌تی، ئابووری، سیاسی و ته‌کنه‌لوژی و زانیاری که له‌سه‌ر ژیانی کومه‌لگه‌و تاکه‌کانی ره‌نگ ده‌داته‌وه.

○ له سالی 1926 تیرمان **Terman** له یه‌که‌م زاناکان بوو که کاریان له‌سه‌ر پیناسه‌کردنی بههره‌داری **Giftedness** کرد که نماینده‌ی به‌رزترین ریژه 1%ی قوتابیان له توانا ژیرییه‌کانیان ده‌کات، وه‌ک ئه‌وه‌ی به پیوه‌ره‌کانی زیره‌کی ستانفورد-بینیه یان هر پیوه‌ریکی دیکه که له‌لایه‌ن زانایان یان دامه‌زراوه‌کانی په‌یوه‌ندیدار به بههره‌و بههره‌داران په‌سه‌ند کراوه.

○ پاشان **هۆلینگورس Hollingworth** پیناسه یه کی بۆ بههره پینشیار کرد وهک توانایه کی سروشتی یان بۆماوه یی که له مندالییه وه له تاکیکدا هه یه، و دهییت پهروه ده بکریت یان گرنگی پیندریت بۆ ئه وه ی په ره ی پیندریت بۆ قوناغی گرنگی پیکه یشتن له ژیا نی مروّف.

○ هه ندیک له **پهروه ده کاران** پینان وایه که بههره داری بنیات یان بنه مایه که که ناتوانریت راسته وخۆ بپوریت، ههروه ها ئه و ئامرازانه ی که بۆ هه لسه نگاندنی بههره داری و بۆ ناسینه وه ی کهسانی بههره دار به کارده هیئرین له راستیدا هه ولّ ده دن شیوازه کانی ره فتار و تاییه ته ندیه کان بپون، که هه موویان پیکه وه له گه لّ ئه و بنیاته بنه ره تییه په یوه ستن.

○ **ستیرنبرگ Sternberg** و **فاگنر Wagner** بههره یان وهک جوړیکی دیاریکراوی خو به ریوه بردنی عه قلی Mental Self Management پیناسه کردو وه، که له سی توخم پیکه اتو وه، **یه که م:** خو گونجاندن له گه لّ ژینگه جیاوازه کان، و **دو وه م:** هه لّ بژاردنی ژینگه ی گونجاو، و **سییه م:** دارشتن یان ریکه ستنی ژینگه ی نو ی به شیوه یه کی گونجاو.

- به لام سه بارهت به بههره‌ی عه‌قلی یان فیکری، له روانگه‌ی ئەوانه‌وه، له لی‌هاتووی دووربینیدا خو‌ی ده‌بینیت، که سی پرۆسه‌ی سه‌ره‌کی له‌خۆده‌گریت ئەوانیش، **یه‌که‌م:** له جیا‌کردنه‌وه‌ی زانیاریه‌ په‌یوه‌ندی‌داره‌کان له زانیاریه‌ نا‌په‌یوه‌ندی‌داره‌کان کورت ده‌کریته‌وه، و **دوو‌ه‌م:** پاشان کو‌کردنه‌وه‌ی زانیاریه‌ په‌رشوب‌لا‌وه‌کان بو کو‌یه‌کی یه‌ک‌گرتوو، و **سی‌ه‌م:** دواتر به‌ستنه‌وه‌ی زانیاریه‌ نو‌یه‌ به‌ده‌ست هینرا‌وه‌کان له‌گه‌ل ئەو زانیاریانه‌ی که پیشتر به‌ده‌ست هاتوون.
- هه‌ر له‌و‌کاته‌دا که زانا **ستیرنبرگ Sternberg** تیوره‌ تایبه‌ته‌که‌ی دانا، کو‌مه‌لیک توخمی تایبه‌ت به‌ زیره‌کی له ژیر سی پۆلی گه‌وره‌دا پیشنیار کرد، ئەوانیش، **یه‌که‌م:** توخمه‌ سه‌رو مه‌عریفیه‌کانی (میتاکو‌گنیته‌کانی) وه‌ک پلاندانان، چاودیری‌کردن و هه‌لسه‌نگاندن، و **دوو‌ه‌م:** توخمه‌کانی ئەنجامدان وه‌ک لی‌هاتووی و تواناکان، و **سی‌ه‌م:** توخمه‌کانی به‌ده‌سته‌پینانی زانیاری مرو‌ی وه‌ک راستیه‌کان، چه‌مکه‌کان، گشتاندن و تیوریه‌کان. وه‌ک ئەوه‌ی فره‌لایه‌نه‌ یان فره‌ره‌هه‌ند بی‌ت، به‌جو‌ریک که زیره‌کی زمانه‌وانی، زیره‌کی لوژیکی، زیره‌کی فیزیکی یان بیرکاری، زیره‌کی فه‌زایی یان جو‌گرافی، زیره‌کی مؤسیقی، زیره‌کی کەسی یان نیوان کەسی، و زیره‌کی زگماکی له‌خۆده‌گریت.

○ ههروهک کۆمیتەیی نیشتمانی ئەمریکی بۆ بههرەداری چه مکی بههرەداری بهم شیوهیه پێناسه کردوووه که بریتیه لهو توانایهیی منداڵان، قوتاییان و تاکهکان به گشتی که بهلگهن وهک ئاماژهیهک بۆ توانایهکی بهرز له بهدهستهینان له بوارهکانی ژیری، هونهری، داهینهری، سهرکردایهتی، ئەکادیمی، یان خویندن، که پێویست به پیشکهشکردنی ئەو خزمهتگوزاری و چالاکیه تایبهتانه دهکات که بهزۆری لهو قوتابجنانانهدا دابین ناکرین که سهرنجیان زیاتر لهسهر ئەو قوتاییانه دهپیت که توانای بهرزیان ههیه.

○ زانا ویتی Witty پێناسهیهکی بۆ بههرەداری پێشنیار کرد وهک ئەو توانا ناوازانیهی که له تاکهکاندا له هونهر و نووسین و سهرکردایهتی کۆمه‌لایهتیدا دهردهکهون، به جوړیک که بههۆی دهستکهوته ناوازه‌کانیانهوه به شیوهیهکی بهرفراوان له‌لایه‌ن کهسانی دیکهوه دهناسرین.

○ گانگی Gagne پێناسهیهکی بههره بهوه خسته‌روو که ئاماژهیه بۆ خاوه‌نداریتی و به‌کارهینانی توانا سروشتیه بالاکان به شیوهیهکی خۆبه‌خۆ و به‌بێ راهینانی پیشه‌خته، له‌گه‌ڵ به‌لایه‌نی که‌مه‌وه جیاوازیوون له‌ بواریکدا، تا ئەو رادهیهی که ئەم توانایانه خاوه‌نه‌کانیان له‌ئێو سه‌دا دهی باشتترینی هاوته‌مه‌نه‌کانیان داده‌نن.

- پهروهردەکاری ناسراو **رینزولی Renzulli** پیناسەیی بەهره بهوه دهکات که گوزارشته له پرۆسەیی کوکردنەوه له نیوان ئاستییکی بهرز بو هەر یەک له توانا، داهینان و پابه‌ندبوون به ئەرک له‌هه‌مان کاتدا.
- **گروپی کۆلۆمبۆس Columbus Group** ئاماژه به بههره‌مه‌ندی دهکات به‌وه‌ی نماینده‌ی ئەو گه‌شه‌سه‌ندنه ناهوسه‌نگه دهکات له نیوان توانا مه‌عریفه‌کانی تاک و جه‌خت‌کردنه‌وه‌ی توند له‌سه‌ریان، به مه‌به‌ستی دروست‌کردنی جوړیک له تیگه‌پشتن و ئەزموونی ناوه‌کی که زورجار که‌سی به‌هره‌مه‌ند پێشه‌نگایه‌تی دهکات و به‌مه‌ش ئاسته‌کانیان جیاوازیی له‌وه‌ی له‌تاکه ئاساییه‌کاندا ده‌بینریت، وه‌ک زانراویشه‌که ئەم بابته‌ ناهوسه‌نگانه له‌گه‌ڵ زیادبوونی ئاستی توانا عه‌قلیه‌کانی که‌سه‌که‌دا زیاد ده‌بن. به‌مه‌ش جیاوازی و ناوازه‌یی به‌هره‌دار سه‌رده‌کشیت به‌ره‌و ئەوه‌ی بکه‌وێته ژێر ره‌خنه‌ی توندی که‌سانی تره‌وه، ئەمه‌ش وا دهکات که پێویست به ئەنجامدانی ریک‌خستنی گونجاو بکات بۆیان له ریکه‌ی چاودێری، ریکه‌کانی وانه‌وتنه‌وه و شیوازه‌کانی رینماییکردنه گونجاوه‌وه، ئەمه‌ش له پیناو گه‌یشن به‌ نمونه‌یی (ئایدیال) و کاملبوونی خوازراو.

○ **مارثا مۆرلۆک Martha Morelock** به پیناسه‌ی تایبته‌تی خو‌ی بو به‌هرمه‌ندی ده‌ناسریتته‌وه به‌وه‌ی که گوزارشته له جیهانی ناوه‌وه‌ی که‌سه‌که، به‌تایبته‌تی ئه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی به‌هۆش‌یاری و تیگه‌یشتن و وه‌لامدانه‌وه‌ی هه‌لچوونی و ئه‌زموونه‌کانی ژیانه‌وه‌هه‌یه، ئه‌م ئه‌زموونه‌کانه‌ی که‌سی به‌هرمه‌ندیش وا ده‌کات جیاواز بی‌ت له‌وانی تر، به‌جۆریک ده‌بینین لیکدانه‌وه‌ی جۆراوجۆری بو ژیان و ئه‌و رووداوانه‌ی تیدا رووده‌دن هه‌یه، هه‌روه‌ها جیاوازه له تیگه‌یشتنی بو بابه‌ت و شت و راستیه‌کان، ئه‌مه‌ش وای لیده‌کات زور له شته‌کان، ره‌فتار و کاره‌کان شیوه‌یه‌ک بکات که له‌وانی تر جیاوازه، جا چ له قو‌ناغی مندالی، یان گه‌نجی، یاخود پیگه‌یشتندا بی‌ت.

○ **پیناسه‌یه‌ک له زمانی له‌یث Lyth** هاتوو به‌وه‌ی که به‌هرمه‌ندی به‌و مانایه‌یه که که‌سیک خاوه‌نی **رپژه‌ی زیره‌کی (IQ)** زیاتر له **130** پله بی‌ت، و ئه‌مه‌ش به‌و مانایه‌ی که توانای عه‌قلی یان فیکری به‌رزتری هه‌یه له‌وه‌ی که له هاورپیکانی که ته‌مه‌نیان هاوشیوه یان نزیکه له‌و چاوه‌روان ده‌کریت. هه‌روه‌ها پیناسه‌که ئاماژه به‌وه ده‌کات ئه‌و که‌سه‌ی به‌هره‌ی هه‌بی‌ت توانایه‌کی به‌رزتری هه‌یه بو به‌ده‌سته‌ینان و ئه‌نجامدان له هه‌ردوو قو‌ناغی مندالی و پیگه‌یشتن.

پیناسه‌ی به‌هره‌دار:

○ هه‌روه‌ک چۆن پښتر پښاسه‌کانی به‌هره هه‌مه‌چۆر و هه‌مه‌چه‌شن بوون، پښاسه‌کانی به‌هره‌دار **Gifted** یان قوتابیانى به‌هره‌دار **Gifted Students** یش هاوشیوه‌ی به‌هره‌ن له هه‌مه‌چه‌شنی و هه‌مه‌چۆر پیدایا، **تیرمان** Terman له سالی ۱۹۲۶ پښاسه‌ی کردووه، به‌وه‌ی به‌هره‌دار ئه‌و که‌سه نیه که ته‌ن‌ها ئاستی زیره‌کی به‌رزى هه‌یه، به‌لکو له هه‌مان کاتدا ئه‌و که‌سه‌یه که ده‌پسه‌لمینیت به‌هره‌که‌ی به‌لگه‌ی ئه‌وه‌یه که ده‌ستکه‌وته‌که‌ی هاوشیوه یان نزیک له ده‌ستکه‌وتی که‌سانی پښگه‌یشتووه.

○ **بورلاند Borland** تاکی به‌هره‌مه‌ند به‌و که‌سانه ده‌بینیت که توانا عه‌قلیه‌کانیان ئه‌وه‌نده پښکه‌وتووه که پرۆگرامی قوتابخانه ئاساییه‌کان زۆربه‌یان له‌گه‌ل پیداو‌یستی و ئاره‌زوو و توانا‌کانیان ناگونجیت، له کاتیکدا فره‌نگه‌کانی زمان مندالی به‌هره‌مه‌ندیان به‌و منداله پښاسه کردووه که خاوه‌نی توانای نا‌ئاسایی یان زیره‌کی نا‌وازه‌یه.

○ رینزولی **Renzulli** جهخت له وه دهکاته وه که رهفتاری بههره دار بهزوری کاتیک پرووده دات که کارلیک له نیوان سی کومه لهی بنه رتی تاییه تمندی مروّ قدا هه بیّت، ئەوانیش، یه که م: ئاستی سهرووی ئاسای یان توانا تاییه ته ناوازه کان، دووهم: ههروهک ئاستیکی بهرزی پابه ندبوونی ورد به ئه رک و داواکارییه دیاریکراوه کانی سهرشانی له گه ل بوونی پالنه ریکی به هیژ، سییه م: ههروه ها ئاستیکی پیشکه وتوو له داهینان یان نو یخوازی. رینزولی ئەوه شی زیاد کرد و وتی که قوتاییانی بههره دار ئەوانه ن که خاوه نی توانای بالای ئەدای مرو یین.

○ که سی بههره مند له لایه ن لیژنه ی نیشتمانی ئەمریکا بو مندالانی بههره دار پیناسه ده کریت وه ک که سیک که دهیسه لمینیت یا خود توانای سه لماندنی ئەوه ی هه یه که خاوه نی ئاستیکی نائاسای ئەدایه له بواریک یان زیاتری بواره کانی زانست یان ژیان، کاتیک به هاوته مه نه کانی بهراورد ده کریت.

○ له راپورتی **جاڤیتسا Javits** تایهت به دابینکردنی یارمهتی بو پروگرامه پهروهردیهکان که گرنگی به قوتابیه درهوشاوهکانی خیزانه کم داهاات یاخود داهااته دیاریکراوهکان ددهن، پیناسهیهک دهینینهوه که چهمکی بههرمه‌مند و چهمکی سه‌رکه‌وتوو له هه‌مان کاتدا له‌خوډه‌گریټ. که قوتابی بههرمه‌مندو سه‌رکه‌وتوو له‌م راپورته‌دا به واتای ئه‌و منداڵ یان هه‌رزه‌کاره دیټ که به‌لگه‌ی یه‌کلاکه‌روه‌ی ئه‌دای به‌رزی له بواره‌کانی عه‌قلی، داهینه‌ری، هونه‌ری و سه‌رکردایه‌تیدا ده‌دات، به‌جوړیک پیوستی به‌و خزمه‌تگوزاری و چالاکیانه هه‌یه که به‌زوری له‌لایه‌ن قوتابخانه‌کانه‌وه به‌ گشتی پیشکesh ناکریټ، و پیوسته له به‌رنامه تایه‌ته‌کاندا به مه‌به‌ستی په‌ره‌پیدانیان تا زورترین پله‌ی مومکین پیشکesh بکریټ.

○ پیناسه‌یه‌کی دیکه‌ی ناسراو له‌م باره‌یه‌وه ئه‌وه‌یه که له **وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده** له **ویلایه‌تی نیو ساوس ویلز** **ئوسترالیا** **New South Wales** هاتوو، که ده‌لیت قوتابیانی بههرمه‌مند ئه‌وانه‌ن توانا و لی‌هاتووی سروشتیان له یه‌کیک یان زیاتری بواره جیاوازه‌کانی ژياندا هه‌یه، و وایان لی‌ده‌کات له سه‌رووی تیکرای گشتی هاوته‌مه‌نه‌کانیانه‌وه بن له ته‌مه‌نیکی هاوشیوه‌دا.

○ **حکومتی ئەمریکا** له بهشی ژماره (740)ی **دستووردا**، پیناسهیهکی بۆ قوتابیه بههرمهندهکان پیشکەش کردبوو بهوهی بههره‌داران ئەو قوتابیانەن که به‌لگهی روون له‌سه‌ر ئەدای به‌رزى تواناو لیها تووویه شاراوه‌کانیان له لایه‌نه فیکریه‌کان و ئاماده‌یه ئەکادیمیه‌کان و توانای ناوازه له بواری هونه‌ردا پیشکەش ده‌که‌ن.

○ په‌روه‌رده‌کار **ویلدینگ Welding** پیناسه‌ی خۆی بۆ قوتابیانى به‌هره‌دار به‌سته‌وه به‌کۆمه‌لیک سیفه‌ته‌وه که پێویسته پێی بناسرێنه‌وه، ئەوانیش بریتین له توانای تیگه‌یشتن له بابته‌ه پروت و ئەبستراکته‌کان و چه‌مکه قورسه‌کان، و گوزارشتیکی روونی زاره‌کی یان به‌نووسینی ئەوهی لێی تیده‌گات، و توانای به‌ستنه‌وهی بیروکه و چه‌مکه جیاوازه‌کان، و په‌ره‌پیدانی بیروکه‌کانی خۆی، و تینووی زانیاری زیاتر، و خاوه‌نی بیرکردنه‌وهی سه‌ربه‌خۆو شیکاری و تێپرامان، و توانای رۆشتن بۆ له‌مه‌ش زیاتر، له داواکاریه‌کانی بۆ ئەرک و چالاکیه هه‌مه‌چه‌شنه‌کان.

○ هەرچی **مارلاند Marland** دەرپوانیته مندالانی بهرهدار بهو شیوهیهی ئەو مندالانەن که لەلایەن کەسانی شارەزاو وەک خاوەن توانایەکی بەرزى ئەداکردن دەناسرێنەو، و پێویستیان بە بوونی بەرنامەى جوړاو جوړ و چەندین خزمەتگوزارى هەیه، که لەو تێدەپەرن وا بو قوتابیانى ئاسایى ئامادەکراون، بو ئەو هی هەست بە بەشدارییەکانیان بکەن لەپێناو خزمەتکردنى خوێان، و خزمەتکردن ئەو کۆمەلگەیهی که تێدا دەژین، و لەئێو ئەو کەسانەدان که ئاستیکی بەرزى دەستکەوت و ئەدای کارکردن لە بواره فیکری و ئەکادیمیەکاندا نیشان دەدەن، لەگەڵ داھینانى پروون لە بیرکردنەو، سەرکردایەتی، هونەر و جوولە جیاوازهکانى جەسته.

○ هەر وەک زۆریک لە **ناوەندە فیکراییهکانى** ولاتانى پێشکەوتوو، بە تايهت لە **ئەوروپای رۆژئاوا** و **ویلايهته** **یهکگرتووەکانى ئەمریکا**، چەندین پێناسە بو قوتابیانى بهرهدار پێشکەش دەکەن، که فۆرمیاندا جیاوازن، بەلام زۆرەیان لە جەوهەر یان بنەمادا هاویران، بەم شیوهیهی خوارەو:

✓ مندالی بههرمه‌ند ئه‌وانه‌ن که خاوه‌نی پله‌یه‌کی به‌رزی زیره‌کین، وه به شیوه‌یه‌کی ناوازه‌یه، ئه‌مه‌ش له ژیر رۆشنایی به‌کاره‌ینانی ستاندارده په‌سه‌ندکراوه‌کان که ئه‌م پله‌یه دیاری ده‌کهن.

✓ بههرمه‌نده‌کان ئه‌و پۆله قوتابیانه‌ن که خاوه‌نی توانای به‌رزی زگماکین که به‌لگه‌ی پروون ده‌ده‌ن له‌سه‌ر ناوازه‌ییان له‌ بواره‌ عه‌قلی و داهینه‌ره‌کاندا یان ناوازه‌یی له‌ کارامه‌یه‌کانی په‌یوه‌ست به‌ بابه‌تییکی قوتابخانه یان زیاتر له‌وانه‌ی له‌ مه‌نه‌جی دیاریکراودا خراوه‌ته‌روو.

✓ قوتابیانی بههرمه‌ند ئه‌و قوتابیانه‌ن که خاوه‌نی توانای عه‌قلی یان رێژه‌یه‌ک له‌ زیره‌کین له‌ ئاستییکی زۆر به‌رزدا، و که تایه‌تمه‌ندییه عه‌قلی و سۆزداریه‌کانیان له‌ رووی چه‌ندایه‌تی و چۆنایه‌تی له‌یه‌ک کاتدا جیاوازن.

✓ مندالی بههرمه‌ند ئه‌و منداله‌یه که جیاوازو ناوازه‌یه یان ئه‌وه‌ی توانای سه‌رکه‌وتنی له‌ هه‌ر بواریک له‌ بواره‌کانی توانای گشتی یان تایه‌تی هه‌یه.

✓ قوتابی بههرمه‌ند ئه‌و قوتابیه‌یه که به شیوه‌یه‌کی سروشتی خاوه‌نی توانا جیاوازه‌کانه بو ئه‌دای به‌رز، له‌کاتی‌کدا توانا جیاوازه‌کان ئاماژهن بو توانا گشتیه عه‌قلی و ئه‌کادیی و داهینه‌ری و هونه‌ری و وه‌رزشییه جه‌سته‌یه‌کان.

✓ منداآنی به هر مه ند ئەو منداآنه ن، که به ره و پیشچوونی پیشکه وتوو له چهن دین بوار بو ئەوانی دیکه نیشان ده دهن
یان دهیسه لمینن، کاتیک به راورد ده کرین به کهسانی دیکه ی نزیکیان له هه مان ته مه ندا.

✓ قوتابی به هر دار، ئەو قوتابیه یه که پله یه کی به رزی توانا عقلی و داهینه ری نیشان ده دات، و جهخت له سهر
بوونی پله یه کی به رزی پالنه ر ده کاته وه، ههروه ها جهخت له سهر ناوازه یی له بواره مه عریفیه تاییه تیه کانداه کات، ئەمه ش
وای لیده کات پیوستی به شیوازی تاییه تی فیرکردن (رینگای تاییه تی وانه وتنه وه)، و خزمه تگوزاری هه مه جوور بیت که
له گه ل توانا کانداه پروات.

پيناسه‌ي سهرکه‌وتوو يان ناوازه وه سهرکه‌وتوو و ناوازه‌کان:

- پيناسه‌کانی ئەم چه‌مکانه‌ش جوړاو جوړ بوون، **رؤبیرت گانتي Robert Gagne** پيناسه‌ي چه‌مکی سهرکه‌وتوو يان ناوازه‌ي کردوو به‌وه‌ي ئاماژه‌يه بو **شاره‌زاي و تواناي Mastery** له ئاستيکی به‌رزی زانست و ليها‌تووي له لانيکه‌م يه‌کيک له بواره‌کانی چالاکی مروی، تا ئه‌و راده‌يه‌ي که خاوه‌نه‌که‌ي له نيوان باشتري 10% ی ئه‌و که‌سانه‌دا داده‌نيت که له ته‌مه‌نی ئه‌ودايه، و چالاکی به‌رچاويان له‌م بواره‌دا يان بواره‌ زانستی و مرویبه جياوازه‌کانی تر‌دا هه‌يه.
- پيناسه‌کانی تری که‌سی بالآ و ناوازه‌ ئه‌وه‌يه که تاکيکه خاوه‌نی ئه‌و ليها‌تووي‌پانه‌يه له بواريک يان زياتری ئه‌داکانی مرو‌ثدا که له هاوته‌مه‌نه‌کانی ديکه‌ي جياي ده‌کاته‌وه، و له‌وه‌دا که زانايانی ديکه به ناوازه‌ي ده‌زانن به واتای توانای عه‌قلی، جا سروشتی بي‌ت يان به‌ده‌ست هي‌نراو، يان خاوه‌نی پيدراويکی عه‌قلی يان ليها‌تووي به‌رزی ده‌ستکه‌وت له يه‌کيک يان زياتر له بواره جياوازه‌کانی ژياندا.
- هه‌روه‌ک چه‌ندين پيناسه‌ي تری ئەم چه‌مکانه خراوه‌ته‌روو که گرنگ‌ترينيان ئەمانه‌ي خواره‌وه‌ن:

✓ ناوازه‌ی و سه‌رکه‌وتووی دیاریه‌کی سروشتیه یان توانایه‌که بو ئەدایه‌کی جیاواز، و سه‌رکه‌وتووش ئەو که‌سه‌یه ئەم توانایه‌ی هه‌یه.

✓ ناوازه‌ی گوزارشته له شتیک که به‌هایه‌کی مانادار بو ریک‌خراویک به‌ره‌م ده‌هینیت که هه‌ولده‌دات بو ده‌رئه‌نجامه خوازراره‌کانی سه‌رکه‌وتن.

✓ ناوازه‌ی چه‌مکیکه که ئامازه‌یه بو خاوه‌نداریتی توانای نائاسایی مروّف له بواریک یان چند بواریکی چالاکیی مروّی، و به‌لام سه‌رکه‌وتوو یان ناوازه‌که‌سیکه که چاوه‌روانیه‌کان تیده‌په‌رینیت بو ئاستی ته‌مه‌نی هاوته‌مه‌نه‌کانی له بواریکدا یان زیاتری چالاکیه‌کانی مروّف.

✓ ناوازه‌ی دیارده‌یه‌که که 5%ی قوتاییانی دیار له لایه‌نه پراکتیکیه‌کانی وه‌ک هونه‌ر و موسیقا و نواندن له‌خۆده‌گریت، به‌لام سه‌رکه‌وتوو، ئەو که‌سه‌یه که خاوه‌نی لیها‌تووییه‌کی به‌رز یان توانایه‌کی بالایه بو مامه‌له‌کردن له‌گه‌ل هونه‌رو موسیقادا.

جياوازي نيوان بههردار و سهرکهوتوو:

- جياوازي نيوان قوتاياني بههردار له لايهک و قوتاياني ناوازه يان سهرکهوتوو له لايهکي ترهوه دهتوانریت بهم شيويه پروون بکریتتهوه، قوتاياني بههردار تهو قوتايانهن که خاوهني توانا يان ليها تووي سروشتي يان بوماوهيين، که نهگه بهکاري بهين بهشيويهکي تهواو، نهوا له پيش نهواني ترهوه دهردهکهون و جياواز دهن ليان له بواره عقلي و داهينهري و سهرکردايهتي و نهکاديمييهکاندا. سهبارت به قوتاييه ناوازه و سهرکهوتووکان، نهوانهه که تواناکانان له بابهته هونهري و موسيقي و جوولهيه وهرزشييهکاندا به پلهيهکي زياتر له بوارهکاني تر بهکاردههين.
- بهکورتی پسيوراني بواری پهرورده و دهرووناسی له پیناسهکانیان بو ته م چه مکانهی سهرهوه جياواز بوون، نه ممش بووته هوئی سهرههلدانی ژمارهيهکی تارادهيهک زور له پیناسه، بهلام جهوههريهن له يهکتر نزيکن.
- وه له گرنگترین تايهتهنديهکاني پیناسهکاني بههرداري و سهرکهوتووي بریتين له م خالانه:

1. فره‌چەشنى لەو بوارانەى كە تايپەتمەندى بەهرەمەندەگانن، وەك بىر كەردنەو، داھىنان، ھونەر، سەر كەردايەتى، بابەتە ئە كادىمىيەگان.

2. بەراورد كەردنيان لە گەل پۆل يان گروپەگانى تى قوتاييانى ئاسايى خاوەن تەمەنى نىك و ژىنگەى ھاوشىو و ئەزموونى لە يە كچوونى بە نىكى.

3. بەكارھىنانى ئەو چەمكەنى كە جەخت لە سەر پىوستى پەرەپىدانى بەهرەمەندەگان دەكاتەو، بە تايپەتى ئەو توانا و لىھاتوو يانەى كە گروپە بەھرەدار و سەر كەوتوو وەگان خاوەن يانن.

جياوازي ئيوان قوتاياني بههردار و سهركهوتوو لهلايهك، و ئيوان ههولدهران و تيكوشهران لهلايهكي تر

○ زور كهس ئه و قوتايانهي كه به بههره يان ناوازيي تايهتتهندن لهگهڵ ئهوانه ي كه زور به زهحمهت و بهردهوام كرده كهن تيكهڵ دهكهن، بهلام ههريه كه يان تايهتتهندي خويان ههيه لهوي تري جيا دهكاتهوه. له خوارهوه به چهندين تايهتتهندي ئهم جياوازييه دهردهخهين:

ژ	قوتایانی بههره‌دار و سهرکه‌وتوو	قوتایانی جدی و هه‌ولدهر
1	گرنگی به پرسیاره‌کان ده‌دهن	گرنگی به وه‌لامدانه‌وهی پرسیاره‌کان ده‌دهن
2	ئاره‌زووی زۆریان بۆ کونجکاری هه‌یه	بیروکه‌ی باشیان هه‌یه
3	بیروکه‌کانیان لای ئه‌وانی تر گالته‌جارانه و نائاساییه	که‌سانی تر ده‌ستخۆشی له بیروکه‌کانیان ده‌که‌ن
4	جوله و چالاکیه‌کی زۆر سهره‌پرای به‌جیهینانی ئه‌رکه‌کان	له‌ چالاک‌ی ده‌وه‌ستن ئه‌گه‌ر وه‌لامی پرسیاره‌که نه‌ده‌نه‌وه
5	به‌ته‌واوی له‌ کار یان ئه‌رکدا نو‌قم ده‌بن	به‌ بایه‌خه‌وه گوی له‌وانی تر ده‌گرن
6	ده‌یان‌ه‌وی‌ت ورده‌کارییه‌ ورده‌کان بزانی	به‌ ئاسانی و بی کیشه‌ راسته‌قینه‌کان فی‌ر ده‌بن
7	هه‌ستی به‌هیز و بۆچوونی بنیاتنه‌ر نیشان ده‌دهن	زۆرتر له‌ بیروکه‌کان تیده‌گه‌ن به‌بی کیشه
8	زۆرجار ده‌ستپیشخه‌ری ده‌که‌ن و شته‌کان ده‌زانی	زۆرجار چی‌ژ له‌ کاری تیمی وه‌رده‌گرن
9	وینه‌ی ئه‌نجامه‌کان ده‌کیشن	له‌ ماناکان تیده‌گه‌ن

ژ	قوتایانی بههره‌دار و سه‌رکه‌وتوو	قوتایانی جدی و هه‌ولده‌ر
10	دهیانه‌ویت پرۆژه یان ئه‌رک پێشنیار بکه‌ن	دهیانه‌ویت ئه‌رک یان پرۆژه ته‌واو بکه‌ن
11	له‌ ئه‌بستراکته‌کان تیده‌گه‌ن و مامه‌له‌یان له‌گه‌ڵدا ده‌که‌ن	زانیا‌رییه‌کان وه‌رده‌گرن و مامه‌له‌یان له‌گه‌ڵ ده‌که‌ن
12	چێژ له‌ پێشکه‌شکردنی بیروکه‌ و پێشنیاری نوێ ده‌بینن	چێژ له‌ کاری ورد وه‌رده‌گرن
13	چێژ له‌ فیروون وه‌رده‌گرن	چێژ له‌ قوتابخانه وه‌رده‌گرن
14	زانیا‌ری به‌کارده‌هێنن	زانیا‌رییه‌کان ئیستیعاب ده‌که‌ن
15	داهینه‌رن	ته‌کنیکاران
16	شته‌کان به‌ وردی هه‌لده‌سه‌نگینن	زانیا‌رییه‌کان به‌ وردی ده‌پاریزن
17	سه‌رکه‌وتوو ده‌بن له‌ خسته‌ن‌پرووی زانیا‌رییه‌ ئالۆزه‌کان	چێژ له‌ ریکوپیکی شت و رووداو‌ه‌کان وه‌رده‌گرن
18	زۆر به‌ وردی چاودیری ده‌که‌ن	هه‌میشه‌ ئاماده‌یه‌ بو‌ کارکردن

قوتایانی جدی و ههولدهر	قوتایانی بههره‌دار و سه‌رکه‌وتوو	ژ
بیرکردنه‌وه‌یان شیکارییه	ئاستی بیرکردنه‌وه‌ی به‌رزتر نیشان دده‌ن	19
خاوه‌نی پالنه‌ری خودین	چالاکانه به‌شداری له‌ فی‌ربووندا ده‌کهن	20
ویست و خواستی به‌رزیان هه‌یه	قبولکردنی به‌ربه‌سته‌کان یان سه‌ختیه‌کان نیشان دده‌ن	21
گرنگی به‌ پرسی به‌سال‌اچووان دده‌ن	کارلیککردن له‌ گه‌ل‌ پرسه‌ جیهانییه‌کان نیشان دده‌ن	22
هه‌ستیارییه‌کی سۆزداری روونیان هه‌یه	حه‌زیان له‌ کارکردنه‌ له‌ گه‌ل‌ گروپه‌ پچووکه‌کان	23
مه‌یلیان به‌ره‌و رپیازی یه‌ک له‌ دوای یه‌ک هه‌یه له‌ مه‌نه‌ج	مه‌یلیان به‌ره‌و رپیازی یه‌ک‌گرتوو هه‌یه بو مه‌نه‌ج	24
به‌ گشتی تینووی خویندنه‌وه‌ن	ده‌یان‌ه‌ویت به‌ شیوازی جو‌راوجو‌ر بخویندنه‌وه	25
کرداره‌کانیان په‌یوه‌سته به‌ ئامانجه‌کانیان‌ه‌وه	پشوو دریژن بو ته‌واوکردنی ئه‌رک و پروژه‌کان	26
مه‌یلیان بو سه‌ربه‌خوییه له‌ فی‌ربووندا	مه‌یلیان بو ئه‌و ئه‌رکانه هه‌یه که پشت به‌ خو ده‌به‌ستن	27

قوتايياني جدى و ههولدهر	قوتايياني بههره دار و سهركهوتوو	ژ
توانايهكى نائاسايييان ههيه بو له بهركردنى زانيارييهكان	گرنكى به زانيارى زور ددهن	28
گرنكى پيدانهكانيان بو مهنهجي ئاساييه	مهيليان بهرهو رپيازيكه كه سهرنجى له سهه ته حه ددياتهكانه	29
ئارهزوويان بو بابتهكان هه مه چهشن	زياتر ئارهزوويان بو بابته ئه كاديميهكان نيشان ددهن	30
تواناي زارهكى بهرزيان ههيه	حهزيان له گفتوگوى قووله	31
خاوهن ههنگاوى خيران له بيركردنه وهدا	مهيليان ههيه به پيى تواناكانيان فيربن	32
نهرمى له پرۆسهى بيركردنه وهياندا ههيه	هانى مامهله كردن له گهه كيشه جوراوجورهكان ددهن	33
ههستييارن بهرامبهه ژينگه	ئارهزووى گرنگيدان به فيربوونى ويژدانى و كيشه هه لچوونيه په يوه نديدارهكان به ژينگه نيشان ددهن	34

پیناسه‌ی په‌روه‌ده‌ی به‌هره‌داران :Gifted Education:

○ دواى تهوهى چهندين پیناسه سه‌بارت به چه‌مکه‌کانى به‌هره، و به‌هره‌دارى، دواتر سه‌رکه‌وتوو، و ناوازه خراڼه‌روو. پپوېست به پیناسه بو چه‌مکيکى زور گزنگى دیکه ده‌کات، به تايبته که له رپگه‌یه‌وه گزنگى يان چاودپړييه‌کى زور به به‌هره‌دار و به‌هره‌داران، سه‌رکه‌وتوو و ناوازه‌کان ده‌دریت، ته‌وېش بریتييه له چه‌مکى په‌روه‌ده‌ی به‌هره‌داران Gifted Education.

○ په‌روه‌ده‌ی به‌هره‌داران چه‌مکيکى فراوانه که راهینان و رپکارى تايبته له‌خوډه‌گریت، و چهندين تيوری هه‌یه که له په‌روه‌ده‌کردنى ته‌و منداډ و هه‌رزه‌کارانه‌دا به‌کارده‌هيتریت که وه‌ک به‌هره‌مهند و به‌توانا ده‌ستنيشان‌کراون، هه‌روه‌ها ته‌و به‌رنامانه‌ی که بو‌يان دارپژراوه‌و و جي‌ه‌جپکردن و هه‌لسه‌نگاندنيان بو ده‌کریت پپى ده‌وتریت به‌رته‌ماکانى په‌روه‌ده‌کردنى به‌هره‌دار و به‌هره‌داره‌کان.

پەروەردەى بەهرەداران و سەرکەوتووان بۆچى؟

○ ئەوانەى ئارەزوومەندن، لە پەروەردەکاران و سەرکەدەکانى کۆمەلگا، دەپت بەرنامە بدۆزنەووە بۆ چاودىرى بەهرەداران و سەرکەوتووان و گرنگدان بە پىداوېستى و ئارەزوو و تواناکانىان، کە برېتېن لەم چەند ھۆکار يان بارودۆخەى خوارەوەدا:

1. قوتابىانى بەهرەدار، لە راستىدا نوېنەرايەتى سەرچاوە گرنگەکانى توانا و لىھاتووي دەکەن، کە بەھايەكى گەورەيان بۆ کۆمەلگا لە ئىستا و داھاتوودا ھەيە، بەو پىيەى توانا عەقلىيە بالاکان و زىرەکىيەکانىان نوېنەرايەتى لايەتکى بەپىت دەکەن بۆ داھىنان و دۆزىنەووە و پىشکەوتنە زانستى و ھونەرى و تەکنەلۆژىيەکان، کە ئەمەش کارئاسانى بۆ ژيانى ھاوالاتيان لە سەردەمى تەقینەوہى زانىارىيە بەرفراوانەکاندا دەکات، و بەشدار دەپىت لە چارەسەرکردنى زۆرىک لە ئارىشە گشتى و تايبەتییەکان.

2. توڙي قوتاياني بهرهدار و سهرکهوتوو شايهني مامهلهي تايهتن، له بهرتهوهي په ککهوتوواني عهقلي و جهستهبي ماوهيهکي زوره چاوديري و گرنگيدانيان پيدراوه و بره پارهيهکي زوريش بو بهرنامهکانيان خهرج دهکريت، هه رچهنده ئەوان نوينهرايه تي رپژهيهکي کهمتری خاوهن پيداويستيه تايهتهکان دهکن، و بهگشتي رپژهي کهساني بههرهمهند و ناوازه له کومه لگاگان به جياوازي رهگهز و نهتهوه و بارودوخي سروشتي و مروقايه تيدا زورتره لهوان.

3. زالبووني ئەو وتهيهي که دهلین مندالی بههرهمهند پيوستي به ژينگهيهکي ورووژينه ر و گونجاو ههيه، مشتومر و ناکوکيهکي زوري له نيوان دوو رهوتي جياواز لهوانه ي گرنگي به بوازي پهروهرده و فيرکردن ددهن هيناوته ئاراوه، که گرووي يه کهم دابرائي بههرهدارهکان له پولي تايهت به خويان به پيوستي دهزانن، به مه بهستي رهخساندني دهره تي جوراوجوري فيربوونيان، که ئەمەش هاوتايه له گه ل توانا بهرزهکانيان له بيرکردنهوه و کار و چالاکيدا. له کاتيکدا گرووي دووهم بوچوونتيکي جياواز دهخه نه روو، که ئەمەش پيوستيهکي به په له يه بو ئەوهي ئەم گروپه بالايه بمينتهوه له گه ل هاوته مه نه ئاسايي و دواکهوتووه کاني فيربوونيان، تا بتوانن سوود له بوچوون و بيروکه و چالاکي و پيشنيارهکانيان وهريگرن.

هه موو ئەمانه پئوڤستی به گرنگیدانی زیاتره به بههره داران و بهرنامه کانیان، جا له گه‌ل کهسانی ئاسایی بن یان له ناو پۆله سهر به خوکاندا، بۆ ئەوهی ئەم و ئەو ئاراسته‌یه بخوینرێته‌وه، به‌مه‌به‌ستی د‌ل‌ن‌یا‌بوون له سووده‌کانی هه‌ریه‌که‌یان و ر‌ا‌ده‌ی کاریگه‌ریه‌ ئه‌ر‌ئ‌ن‌یه‌کان یان نه‌ر‌ئ‌ن‌یه‌کان که ده‌توانر‌ئ‌ت له‌سه‌ر مندالانی به‌هره‌دار به‌ج‌ئ‌ه‌یل‌ر‌ئ‌ت.

4. ئە‌گه‌ر گرنگی به‌ په‌روه‌رده‌کردنی به‌هره‌داران نه‌در‌ئ‌ت له‌ شیوه‌ی دا‌ب‌ئ‌ن‌کردنی به‌رنامه‌ی تاییه‌ت بۆیان که‌ توانا و مه‌یل و گرنگیدانه‌کانیان له‌به‌ر‌چاو بگر‌ئ‌ت، ر‌ه‌نگه‌ ر‌ه‌نگ‌دانه‌وه‌ی نه‌ر‌ئ‌تی که‌ کم نه‌ب‌ئ‌ی له‌سه‌ر ر‌ئ‌ژه‌یه‌کی زووری به‌هره‌داران هه‌ب‌ئ‌ی، دوور نیه‌ له‌ قوتابخانه‌ بکشینه‌وه، یان هه‌ستن به‌ پشت‌گو‌ئ‌خستن یان که‌مبوونه‌وه‌ی ئاره‌زوو له‌ ئە‌نجامدانی ئە‌و ئه‌رک و چالاکیانه‌ی که‌ له‌ خوار ئاستی خو‌یا‌نه‌وه‌ ده‌زانن، و زو‌ر‌جا‌ر گالته‌یان پ‌ئ‌ده‌که‌ن. له‌وانه‌یه‌ ئە‌و که‌سانه‌ هه‌ماسه‌تیا‌ن بۆ خودی قوتابخانه‌که‌ نه‌م‌ئ‌یت، چونکه‌ مام‌و‌ستایانی ئە‌و‌ی داوا ده‌که‌ن ده‌ست‌که‌وت‌ئ‌کی ئاسایی به‌ده‌سته‌ب‌ئ‌ن یان بگه‌نه‌ سه‌قفی ئاسایی، ئە‌مه‌ش ب‌ئ‌زاری و ماندوو‌بوونیان ت‌ئ‌دا دروست ده‌کات، بۆ‌یه‌ش پئوڤستی به‌ بوونی به‌رنامه‌ی تاییه‌ت هه‌یه‌ بۆ ئە‌و که‌سانه‌ له‌پ‌ئ‌ناو هاندانیان بۆ گه‌شه‌کردن و به‌رده‌وام‌بوون له‌ سه‌ر‌که‌وتن و به‌کاره‌ئ‌نانی ئە‌و وزه‌ و توانایانه‌ی که‌ خاوه‌ن‌یا‌ن.

5. داكۆككارانى پهروهدهى بههره داران و سهركهوتووان پييان وايه ئەم تويزه له قوتايان، به توانا و ليها تووييه ژيرييه بهرزه كانيان، و پالنه ره بههيزه كانيان بو فيربوون، پيشتر خويان بو قبولكردنى چەندىن تەحەددا ئاماده كردوو كه له مەنەجى ئەو قوتابخانانەى بو كه سانى ئاسايى دانراوه نابىندرئيت. كه ئەمەش پيويستى به ريكخستنى مەنەجىك ههيه كه ئەو توانا و پيداويستيانە له بهرچاو بگرئيت، و دروستكردنى بهرنامەى تايبەت كه له ريكهيه وه دەتوانرئيت چالاكى جوړاوجوړ و دەرفەتى فيربوون بو ئەم قوتاييه بههره دارانە ئاماده بكرئى كه له گەل ئاوات و توانا بهرز و دياره كانيان بگونجئيت.

6. زورئيك له داكۆككارانى پهروهدهى بههره داران ههست دهكەن كه ئەم تويزه هيشتا گرنگه له پرووى داينكردنى پيداويستيه زوره كانيانه وه، له بهر رۆشنايى گرنگيدان به پرەنسيپى داواكردن كه هه موو قوتايان له توانا و ئاسته جياوازه كان بخرينه ناويه وه و له يهك پۆلدا تيكه ل بكرين، تەنانەت ئەوانەى بە دەست ئاستەنگى فيربوونە وه دەنالين، دەبئته هوى لاوازبوون و رەنگه كوشتنى رۆحى چالاكى و زيندوويى و داهينان له نيو تويزى بههره داران، ئەمەش پيويستى به دروستكردنى پۆل و پهروهدهى تايبەت ههيه، بو ئەوهى كاريگەرى نەرينيان له سەر نه بئت بههوى ئەو زانيارى و چالاكى و ئەركانەى كه پيشكەشى گروه ئاسايى و لاوازه كان دهكرين.

7. به زۆری به هره له ئه نجامی ئه و کارلیکهی که زۆر جار له ئیوان توانا زگماکیه کان یان بۆ ماوه بیه کانی تاک و ژینگه ی ده و روبه ریدا رووده دات ده رده که ویت، که ته حه ددا و توانا و به هره به رزه کانی تیدا ده بینریت. به م شیوه یه ته حه ددیاته کان ده بیته له قوناغه جیاوازه کانی ژبانی ئه و تاکه دا هه بن که خاوه نداریتی ئه م جووره به هرا نه ده کات، تا بتوانیت له واقیعه دا به کاریان بهینیت و بۆ که یشتن به ئه نجامیک که له گه ل پیداو یستی و توانا و ته ماحه کانیان بگونیجیت. له ژیر رووشنای ده رته نجامی زۆریک له لیکوئینه وه په روه رده یی و ده رونییه کان، قوتابخانه کان په ره به و توانا و به هرا نه بدن، یان په ره نکه سه رکوتیان بکه ن و پشتگوئیان بخه ن، ئه ویش به پشتبه ستن به بوونی ئامراز و چالاکیه کان که به شدارن له هاندانی ئه و توانا به رزانه، ئه مه ش پیویستی به دابینکردنی وروژینه ر هه یه بۆ ئه زموونی په روه رده یی بۆ ئه م قوتابیان، به جووریک که دلنیابن له وه ی که خواسته به رزه کانیان به دی ده بینیت.

8. سیستهمی په‌روه‌ده‌پی مؤدیرن له‌ دونیای‌ ئه‌مرؤدا که‌ له‌ بنه‌ر‌ه‌تدا له‌سه‌ر بنه‌مای‌ دیموکراسی‌ دامه‌زراون، و قوتابخانه‌کان له‌ راستیدا نوینه‌رایه‌تی قوْلی‌ ئه‌و پرهنسیپانه‌ ده‌که‌ن، ئه‌مه‌ش وا ده‌کات که‌ پرهنسیپی‌ دادپه‌روه‌ری و یه‌کسانی له‌ ئیوان هه‌موو چین و تویره‌کانی قوتایاندا جیبه‌جی‌ بکه‌ن، که‌ جیاوازن نه‌ک ته‌نها له‌ بنچینه و بیروباوه‌ریان، به‌لکو زیاتر جیاوازن له‌ توانا عه‌قلیه‌ بالاکان و زیره‌کیاندا. بۆیه‌ دادپه‌روه‌ری راسته‌قینه‌ ئه‌وه‌یه‌ که‌ تویره‌ی به‌هره‌داران هه‌مان گرنگیان پی‌ بدریت به‌ مه‌به‌ستی به‌ ده‌یه‌نانی ئاره‌زووه‌کانیان بۆ ئه‌وه‌ی پۆل یان قوتابخانه‌ی تایبته‌ به‌ خوْیان هه‌یه‌ت که‌ چه‌ندین چالاکیان بۆ دابین ده‌کات که‌ ته‌حه‌دای به‌رزی خوْیان له‌ توانا عه‌قلی‌ داھینه‌رانه‌کانیان ده‌که‌ن.

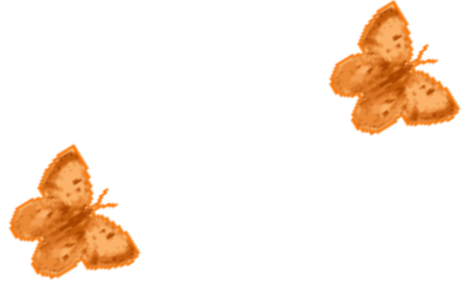
9. هه‌ندی‌ک له‌ په‌روه‌رده‌کاران پێیان وایه‌ که‌ ئازاریکی‌ ده‌روونی و جه‌سته‌پی له‌ ئیو کۆمه‌لێک قوتاییدا هه‌یه‌ که‌ ساده‌ نیه‌، ئه‌مه‌ش ده‌یه‌ته‌ هۆی که‌ مکرده‌وه‌ یان رپگرکردن له‌ سه‌ره‌لدانیان وه‌ک هی‌زی گرنگ له‌ کۆمه‌لگادا، هه‌روه‌ها خاوه‌نداریتی ئه‌م کۆمه‌له‌ توانا زه‌به‌لاحه‌ که‌ بیکارن یان به‌کارنه‌هینرین به‌ شیوه‌یه‌کی کاربگر برینیکی قوول له‌ جه‌سته‌ی میلیه‌ت یان ئه‌و کۆمه‌لگایانه‌ی که‌ سه‌ر به‌و کۆمه‌لگایه‌ دروست ده‌کات.

10. مندالانی به هر دار له یه کهم رۆژه وه که په یوهندی به قوتابخانه کانه وه ده کهن خاوه نی زۆریک لهو کارامه بیانه ی سهره تایین که هاوته مه نه ئاسایه کانیان له ته مه نی خو یاندا پیوستیان پییه تی. بویه ئەم مندالانه هر له سهره تاوه ههست به گوشه گیری ده کهن، یان زۆریک له مامۆستایان جیاوازیان له باقی هاوته مه نه کانیان ده زانن، چونکه قوتابخانه سهره کیه کان ئەرکیکی سهره کیان هه یه که دا بین کردنه هه لی خویندن و ئەزموون و چالاکیه جوړاوجۆره کان که یارمه تیدهرن له مندالانی ئاسای ئه و لیها توو بیانه ی به دهست دهینن که مندالان به دهستیان هیناوه، به لام کهسانی به هر مه ند پیش ئه وه ی چنه قوتابخانه، ئەم توانایانه یان هه یه. بویه ده کریت مندالان وه ک کات به فیرو دان سهیری ئه و شتانه بکه ن که پیشتر به دهستیان هیناوه. ئەمه یه که دا کوکیکاران له په روه رده ی به هر دار داوای ده کهن، واته پیوستی دروست کردنی بهرنامه، پۆل، یان ته نانهت قوتابخانه ی تاییهت بو یان بو ئه وه ی کاتیکی زۆر به فیرو نه دهن له گه رانه وه ی ئه وه ی پیشتر هه یانبوو، و ئه و ئەنجامه نه ریئانه ی که رهنگه له شیوه ی کیشه ی دهروونی و کومه لایه تی که ته نها ئەم مندالانه و خیزانه کانیان ناگریته وه، ههروه ها درێژده بیته وه بو ئه و کومه لگایه ی که تیدا ده ژین.

11. ئەوانەى پالپشتى گرنگيدان بە پەروەردەى بەھرەداران دەكەن پېيان واىە ئەگەر پېداوېستى قوتايانى بەھرەدار لە دارپشتن و داىنکردنى پرۆگرامى تايىەت كە لەگەل ئەو پېداوېستى و توانايانەدا بگونجىت كە ھەيانە، زۆرجار ئاستىكى بەرزى دەستكەوتى ئەكادىمى و ئەداى بەرز بەدەست دەھىنن، و بەم شىوہىە ھىزى ھاندانىان بەرز دەكاتەوہ بۆ تەھداى ئەوہى كە سەختەر، ئالۆزتر و باشتەر ھەيە. كاتىك قوتايىە بەھرەمەندەكان دەبينن كە بەرنامەيان ھەيە لەگەل تواناكانيان بگونجىت، كاردەكەن بۆ ئىستغلالکردنى ئەو زانىارىيە فراوانەى كە خاوەنىانن و وەك زانىارى پاشخان بۆ چالاكىيە فېركارىيە بېسنوورەكان بەكارىدەھىنن، و لە چارەسەرکردنى ئەو كىشە سەختانەى كە پروبەروويان دەبىتەوہ يان كۆمەلگاكەيان لە ژيانى رۆژانەدا پروبەرووى دەبىتەوہ بەكاريان دەھىنن.

12. زۆرىك له بىرمەندان و پەروەردەكاران، بەتايىبەتى لايەنگرانى پەروەردەى بەهرەداران و سەرکەوتووان، پىيان وايە
كە بەشدارى كارىگەر و گرنىگ بۆ خزمەتكردى كۆمەلگا و گەشەپىدان و بەرەوپىشچوونى، بەشىكى زۆرى له
كەسانىكەوه دىت كە سەر بەو كۆمەلە كەسە بەرپزەن. كۆمەلگا پىويستى بە گەنجانى بەهرەدار و سەرکەوتووه بۆ
گەرەبوون، بۆ ئەوهى رۆلى گرنىگر بىنن له خزمەتكردى ئەو كۆمەلگايەدا، له رىگەى ئەو داھىنان و
دروستكردانەى كە زووتر له هاوتەمەنە ئاسايەكانيان پىيان دەگەن، بەتايىبەتى له سەردەمى پىشكەوتنە خىراكانى
زانست، ھونەر، پىشەسازى، و بالادەستى ئابوورى و زانستى و سەربازى، بۆيە داينكردى بەرنامەى تايىبەت بۆ
بەهرەداران، پىش ھەموو شتىك پىداويستىيەكانيان داين دەكات لەگەل پىداويستىيەكانى كۆمەلگا و ئاواتەكانيان بۆ
گەيشتن بە بەرزترىن ئاستەكانى پىشكەوتن و وردىنى و خوشگوزەرانى، بەتايىبەت ئەگەر ئەم كەسانە ئەو
دەرفەتانەيان پىدەدرىت كە پىويستىيانە بۆ بەكارھىنانى توانا و وزە گەرەكانى داھىنەرانە و بەرھەمھىنانيان، ئەمەش
گرنىكى سپۆنسەركردى بەرنامەكانى پەروەردەى بەهرەدار بەرزتر دەكاتەوه و پىويستىيەكە بۆ ئەو زياد دەكات.

پیکھو

گفتوگوییہ کی کراوہ و بونیادنہر

